

да, у једној од њих, има слична легенда! Није немогуће да су монаси Мркшине цркве с грчког преводили источњачке легенде, или преведене преписивали, па међу њима и ову. У дугом времену је цела легенда заборављена, запамтило се само прелетање с липовим крилима, па се само то и спомињало у вези с локалним приликама...

Драгиша Лапчевић.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈСКУ ГЕОГРАФИЈУ

Професор бечког универзитета д-р Јосиф Константин Јиречек нарочиту је пажњу поклањао при својим предавањима географском опису дубровачке републике и крајева, који су с њоме граничили. Слушајући његова предавања дошао сам на мисао, да при студирању извора за прошлост самог народа бележим све податке, који би могли послужити као подлога за стварање детаљне географске карте српских земаља у средњем веку и у време Турака. Бележио сам из штампаних дела, а тако исто и из још непубликованих архивалних докумената све области, пределе и жупе за време Неманића, све „власти“ за време деспота српских, све крајеве и жупе из доба босанских банова и краљева, а такође и све санџаке, пашалуке и беглербеглуке, који настадоше по земаљама српским у доба турског господства. Надаље сам бележио сва српска места, села и градове, које извори историјски спомињу.

У овај мах публикујем своје белешке о областима и жупама српским. По жељи уредништва „Гласника Географског Друштва“ изоставио сам цитирање извора, где сам нашао коју белешку, јер су за географе ови цитати без већег интереса. У заградама сам за сваку жупу или област или санџак ставио старословенски, латински, талијански, а понегде и грчки (већином Порфиригенитов) назив, на који сам у изворима налазио.

Главни део бележака купио сам при проучавању историографских дела српског ученог друштва и српске краљевске академије у Београду, затим југословенске академије у Загребу, из Миклошићевих *Monumenta Serbica*, из дела Мавра Орбинија и Хаџи-Калфе, а многе податке нашао сам и приликом архивалних студија у Бечу, Будимпешти, Загребу и Љубљани.

Белешке ове, које никако немају претензију на потпуност, предајем јавности са жељом, да оне потакну и друге историчаре наше на прикупљање географских података из старог српског живота. Прикупљање и публикавање тих података омогућиће географима, да израде исцрпан атлас српске прошлости.

Српске области и жупе од XII. до XIV. века

I. Зета (*Zentae regio*, Ζέντα, Genta, Земља зетска).

1. Лушка жупа (*Lusca*, *Luscha giopa*, Лужани, *Luxani* покрај Бјелопавлића). Десна обала Мораче, Љешкопоље између Спужа и Жабљака. — 2. Подлужје (*Podlugie*, *Podluzie*, Подложик; на Цијевни и Рибници). — 3. Горска жупа (*Gorsca*, *Podgora*). Земља Хоти до Подгорице. — 4. Жупа Купелник (*Cupelnich*, *Copenico*). Сада село Коплик. — 5. Жупа Праплатна,

између Бара и Улица — 6. Облика (Obliquus, Obliquit, Oblich, Oblig XV. века). Сада село Облика, југозападно од Скадра, северно од Бојане. — 7. Црмница (Crimnica XV—XVI. века, Crimeniza). Сада Црмница. — 8. Жупа Будва (Βουδοῦ, Butna). — 9. Кчево (Cuceva, Cusccevi, Cosea, Coseoa, Къчево). Сада Чево, племе са 14 села, северно од Цетиња. — 10. Грбаль (Gripuli, Grepoli, çorra de Gerbli, Gerbqle, Gherbagli, Garbqli, Грѣбълъ). Између Котора и Будве. — 11. Крајина (Craini, Крайна XV. века, Κραίνα, по манастиру Прѣчиста краинска XV. века). Сада црногорски предео Крајина, западна страна Скадарског Језера између Скадра и Црмнице. — 12. Љуштица жупа (Lustica). Сада село у Боци Которској. — 13. Заградска жупа.

II. Травунија (Tribunia), Требиње.

1. Љубомир жупа (Ljubomir), сада крај између Требиња, Билећа и Поповог, броји 15 села. — 2. Фатница (Vetanica, Veticiza, Veticiza XIV. века, Vatnica XVI. века). Сада опћина Фатница између Љубомира и Невесиња. — 3. Рудине (Rudine). Сад крај источно од Билећа. — 4. Крушевица. Сад кнежина између Зубаца, Конавља, Кривошија и Грахова, северно од Херцеговог, на херцеговачком земљишту. — 5. Врм (Τὸ Ὀρμος, Urmo, Vermo, Врѣмь). — 6. Жупа Рисан (Ῥίζαν, Risinium, τὰ Ῥίσενα, Resena, Rissina, Rissen, Rissano, Рисѣнь). — 7. Жупа Драчевица, код Херцеговог. — 8. Конавље (Canali, Καναλή, Canale). У XV. веку посед дубровачки. — 9. Жрновница (Gernouniza, Brenum, Brenum, Breno). У XIII. веку посед дубровачки.

III. Хум, Захумље (Хльмь, Захльмие, Chelmania).

1. Стои (Stantania, Στάμνον, Stannum, Stamo, Stampno, Stano XIII—XIV. века, италијански Stagno). — 2. Жупа Попово (Porava, Paroa). Данас предео Попово Поље на доњој Требињшћини. — 3. Жупа Жапско (Yabco, Carsca, Sarsca, Jarscha XIV—XV. века, Хира de Harscho, Giarscho). Између Поповог и утоке Неретве. — 4. Морски крај (Село „с морсѣв крај“). — 5. Горска жупа (Gorimita XV. века, Gora). Села код Вргорца, источно од Подгоре и од Макарске. — 6. Блатна жупа. Мостарско Блато или Блато Херцеговачко. — 7. Жупа Лука (Luka, Lucca, Лѣка жѣпа, Люка). Предео са обе стране доње Неретве, где је уток Требижата, Брегаве и Крупе. — 8. Велица (Vellica, Vellica Gora, Veljaci). На Требижату више Љубушког. — 9. Жупа Имотки (Imota, Jmita, Ymota). — 10. Вечерићи (Vecenike, Vecerigorie). — 11. Жупа Дубраве (Jurra Dobraue). Данас Дубраве између Столца и Мостара, у њима Благај и Буна. — 12. Дабар (Debre, Dabar). Сад предео источно од Столца.

IV. Подгорје (Submontana).

1. Жупа Оногонт („Оногоче Никшиће“). Сада Никшић. — 2. Морача (Maratia, Moravia). — 3. Жупа Комарница (Comorniza). На извору Пиве. — 4. Пива. Пива Бањска. — 5. Гацко (Geriko, Gasa, Gazem, Gazemni, Gecescha, Гџцко, Гџцко, земља гацко). — 6. Жупа Невесиње (Netusini, Netussigne, Neuesigna, Neuesigne 14—15. века). — 7. Гусиње (Guisemo, Guyscevo). — 8. Ком (Com). Брег Ком између Мораче и Лима, сад Васојевићи. — 9. Дабарска жупа (Debresa, Debrecia, Дџбрџ). Испод Васојевића на Лиму. — 10. Неретва (Neret, Narenta, Nerenta). Горња долина Неретве. — 11. Рама (Rama). Утиче с десна у горњу Неретву.

V. Жупе на истоку.

1. Долина Таре а) Жупа Брсково (Село „оу Брџсковџ“). б) Жупа Тара (Села „на Тарџ“). — 2. Долина Лима а) Жупа Плава, са језером, горњи ток реке (Села „оу Плавџ“). б) Жупа Будимље (Села „оу Боудимли“). в) Жупа Лим (Села „вџ Лимоу“). г) Жупа Црна Стена (Чрњна стена). У њој и манастир Милешево. д) Жупа Дабар (Дџбрџ), најдоња долина Лима, у њој манастир св. Никола (Бања), столица епископа, отуда назив дабробосански). — 3. Доњи ток Дрине а) Жупа Љубовићска (љубовидска). б) Жупа Сјенице (Села „на Сџницахџ“). — 4. Бели Дрим а) Хросно код Пећи (Села „оу Хвостнџ“, Хвостанска земља). б) Жупа Кострец (Кострџц), северно од Пећи. в) Жупа Дршковина (село „оу Дрџжковннџ“). г) Жупа Подримље (Подримие), на Белом Дриму. д) Жупа затрнавска („Жоупа затрнавска“, у њој Мали Дечани). ђ) Жупа Патково, код Ђакова. е) Жупа Призрен. (Жоупа Призренџ, села „оу Призрџнџ“). 5. Сједињени Дрим. а) Жупа Арбанаси (Рабњњ). б) Жупа Пилот. (Пилотџ, Polatum, Pulati, села „оу Пилотџ“, села „оу Пилотоу“).

VI. Жупе на Ситници и Ибру.

1. Липљан (Uripa, села „оу Липјани“). — 2. Ситница (места „на Ситници“). — 3. Лаб (села „оу Лабоу“). — 4. Горња долина Ибра (села „по Иброу горњемоу“). — 5. Жупа рашка (села „оу Расџ“). — 6. Жупа Пнука (Пноука жоупа). Река у Расу, садашња Дежевка. — 7. Жупа Јелшаница (Јелшаница жоупа). — 8. Жупа Ибар (села „оу Иброу“, „шба Ибра“). — 9. Жупа Крушилница („Кроушиљница жоупа“. Код манастира Жиче).

VII. Жупе на западној Морави.

1. Жупа Моравице (Morauiza, села „оу Моравицахџ“). Код Ариља. — 2. Жупа Градац, сада Чачак. — 3. Жупа Морава

(села „оу Моравѣ“). Близу ман. Жиче. — 4. Жупа Борач („Боръчь“, према рудничким брдима). — 5. Жупа Расина (села „на Расинѣ“). — 6. Жупа Загрлата (села „с Загрлатој“). Између Расине и Сталаћа. — 7. Жупа Поморавље („Поморавље“). — 8. Жупа Ушка. — 9. Жупа Рјеке.

VIII. Предели и жупе на источној Морави.

1. Предео Врања (села „по Врањо“, „оу Врањо“). — 2. Жупа Глубочица („Гљбочица“, долина Ветернице, недалеко од Лесковца). — 3. Жупа Топлица (села „оу Топлици“, „на Топлици“). — 4. Ниш („Област нишевска“). — 5. Жупа Знепоље.

IX. Жупе на сједињеној Морави.

а) Лева обала; 1. Жупа Лугомир (Λογγομύρος). Долина реке Лугомир. — 2. Жупа Левач (Лѣвчѣ, Лѣвочѣ, села „оу Лѣвчу“). Средњовековни назив за кнежину Јагодину. — 3. Жупа Бјелица (села „с Бјелици“). Данашња долина Белице. — 4. Жупа Лепеница (села „оу Лепеници“). — 5. Жупа Јасеница (Αβρα ἐκκλησία, Беле Цркве XVI. века, каснија Хасан пашина Паланка). — 6. Жупа Рудник.

б) Десна обала; 1. Предео Петрус (села „въ странѣ Петроусѣй“, „въ Петроусѣ“). Данас рушевине Петруша, источно од Параћина, на Црници. — 2. Предео Браничево (место „оу Браничево“, Viminacium, земља браничевска, Branicevo).

X. Предели и жупе јужно од Шар Планине.

1. Област Полог (Горњи и Доњи Полог, „положска страна“, „земља положска“, оба Полога „сѣ градови и областю“, села „оу Горњемъ Полозѣ“, кефалиа полошки). — 2. Скопска област (Скопска страна, кефалиа скопска). — 3. Пореч (села „оу Порѣчи“, земља поречска). — 4. Овче Поље (Овче полѣ, швчеполска страна, contrata Oucie roullie). — 5. Велес (села „оу Велесоу“). — 6. Жеглигово (села „оу Жеглиговѣ“, земља жеглиговска). Код Куманова. — 7. Штип (села „оу Штипоу“). — 8. Злетово (села „оу Злетовоу“, „по Злетовоу“, „въ Злетовѣ“, „оу Злетовој“, „хора златовска“, „въ земли златовској“). — 9. Морозвизд (села „по Морозвиздоу“). — 10. Славинте (села „по Славинтоу“). — 11. Пијанац (села „оу Пијанци на Брѣгальници“, Шаньць). — 12. Предео Велбужд (Вельбоуждѣ, „на Вельбоуждоу“). — 13. Кичава (Contrata Quiciana, кичавска земља). — 14. Дебер (Contrata de Deber, Дѣбѣрь, земља Дебер, дѣбѣрска страна).

XI. Предели на југу државе цара Душана.

1. Предео Охрид (Охридѣ, села „оу Охридѣ“, въ Охридѣ, confines Noquerie). — 2. Преспа (села „оу Прѣспѣ“). — 3. Прилеп

(Confines castrī Prilep, Purgipe, села „оу Прилѣпѣ“). — 4. Бабунa (места „оу Бабуниѣ“). — 5. Просек (Confines castrī Prosee, села „оу Просѣциѣ“). — 6. Хлерип (села „оу Хлериѣ“). — 7. Костур (Костоурѣ). — 8. Вардар (села „на Вардарѣ“). — 9. Тиквеш (села „оу Тиквешоу“). — 10. Загрђе (села „оу Загрђиоу“). — 11. Струмица (села „оу Струмици“). — 12. Беласица (места „оу Беласици“). — 13. Кључ (села „оу Кључи“). — 14. Петрич (села „оу Петричоу“). — 15. Сер (села „оу Сѣроу“, земља серска). — 16. Струма (област струмска, земља струмска, струмьска жоупа, струмьскій прѣдѣлъ).

XII. Пределѣ и жупе у Подунављу (Подунавѣ).

1. Пек (на реци Пеку, села „оу Пекоу“). — 2. Звижд (места „оу Звиждоу“). — 3. Кучево Kuchou, Kuchio, Cusiaena, Chucena, Коучево, каснији облик Кучајна). — 4. Ждрело (села „оу Ждрѣлоу“). — 5. Омоље (Омољѣ, села „оу Хомолю“, „оу Омолю“.) Горња долина Млаве. — 6. Смедерево (Смедерево, Zendreu, Tisendero, Semendria). — 7. Београд (Бѣлградѣ, Belgrado, Alba graeca, Nándor Fehérvár, Alba Nándor). — 8. Срем (Срѣмѣ, Seremo, Zírmon, Sirmium, Szerém, Seremum, места „въ Срѣмѣ“, comitatus sirymensis, sirymiensis). — 9. Мачва (Маѣоуа, Mazova, Macho, Machoa, Masoa, села „оу Мачвоу“, „область државы своеѣ земљѣ Мачви“). — 10. Битва (districtus Bythwa, села „оу Битви“). Сад река Битва, десно испод Митровице. — 11. Жупа Колубара (на реци Колубари). — 12. Жупа Тамнава (сад река Тамнава). — 13. Жупа Уб (сад река и место Уб). — 14. Горња и Доња Вабна (Wabna), на реци Облица. — 15. Непричава Nerichava, contrata Nericsava). — 16. Пепельевац. Сад село између Колубаре и Љига. — 17. Жупа Лиг (Љигѣ, Lyg, Ligh). Сад притока Колубаре. — 18. Топлица (села „на Топлици“). Сад притока Колубаре. — 19. Жупа Рабас. Сад село Рабас. — 20. Рађево (Радио). Сад Рађево, село код Вајева. — 21. Зајача и Крупањ (Крѣпанѣ). — 22. Пољане (Contrata Polanh, Polanh). — 23. Жупа Озат (Ozah, Ozach, Ozath).

„Власти“ под српским деспотима (прва половина 15. века).

1. Власт Кучевска (села „оу Коучевоу“). — 2. Власт браничевска (села оу Браничевоу“). — 3. Власт смедеревска („власть смедеревска“). — 4. Власт некудимска (села оу некоудимској власти“). — 5. Власт крупевачка („власть кроушевѣчка“, „на Расиѣ“, села „прѣма Кроушевцоу“, Кроушевѣць). — 6. Власт болванска (села „оу Болваноу“). — 7. Власт рудничка (села „оу Роудникоу“ или „оу роудничкомь метохоу“). — 8. Власт лепеничка (власть лепеничка, села „оу Лепеници“). — 9. Беласица (села „конь Беласице“, Бѣласица). — 10. Левач (села

„оу Лѣвчию“, Лѣвчъ). — 11. Белица (села „оу Бѣлици). — 12. Власт острвничка (села „оу власти острвничкой, Островацъ). — 13. Власт борачка (села „оу власти борачкой“, „борьчка власть“, Борьчъ). — 14. Горња Морава (села „оу горњой Моравѣ“, „на Моравѣ“, „въ Моравѣ“). — 15. Моравице (манастир „оу Моравицахъ“). — 16. Мачва (Трг и села „оу Мачвѣ“). — 17. Власт теочачка. — 18. Власт тимачка (Castrum Thuisitza). — 19. Усора (места „оу Оузорѣ“). — 20. Сребрница (Сребрница). — 21. Горњи Лим (Лимь). — 22. Власт топличка (села „оу Топлици“, „на Топлици“). — 23. Дубочица (села оу Глѣбочици“, „оу Длѣбочици“). — 24. Дубравица (села „оу Доубравницѣ“, Доубравница). — 25. Подгора (села „оу Подьгори“). — 26. Ново Брдо (Ново Брьдо). — 27. Хвосно (села „оу Хвосноу“, Хвостно). — 28. Ситница (места „на Ситнице“, Ситьница). — 29. Лаб (села „оу Лабоу“, „на Лабоу“, Лабъ). — 30. Труповштица (села „оу Труповщици“, Труповштица).

Области и жупе у Босни од 13 до 15 века.

I. Горња Босна (Bossina, Bossen, Wossen, Bosnia, Bозна, Bosnan).

1. Врхбосна (Supra Urhbozna, Vrachbosanie, Varch Bosna, Varbossania, Werchbossen). Сада Сарајево. — 2. Лепеница (Supra Lepenicha). Сада притока реке Босне, западно од Сарајева. — 3. Лашва (Лашьва, supra Losona, Laswa, Lascva, Lasfa). Сада притока Босне. — 4. Подредска жупа (Supra Bored). Испод планине Реда, уз обалу речице Третивнице). — 5. Борач (comitatus Verez, Borac, Boragio, Борьчъ). Данас Бирач, равнина око Власенице. — 6. Жупа Неретва (Supra Neretna, Neretua, Narenta, Неретва). Уз реку Неретву. — 7. Жупа Скопље или Ускопље (Supra Vozscopla, Uscople, Usthopye, Vzkopal) На горњем Врбасу. — 8. Жупа Загорје (шт Загориѣ, Сагориѣ). Сада планина Загорје.

II. Доњи краји (partes inferiores, Olfeld, Дољни крај).

1. Жупа Плива (Preva, ꙗ Плѣза). Данас Плијевље, предео на извору речице Пливе. — 2. Жупа Лука (Lucha, Lucca). Сад предео Диолука. — 3. Земуник (Земъаник, Земаљник, Земљаникь). Испод планине Чемернице. — 4. Врбања (Врѣбана, Werbana, Vraban, Vrabanja). На обим странама речице Врбање. — 5. Укриница (Chrinca supra). Доњи ток Укринице, притоке Савс. — 6. Модрина жупа. Горњи ток Укринице. — 7. Врбашка жупа (comitatus seu districtus de Verbas, Varbas). Доњи ток реке Врбаса. — 8. Глашка жупа. (Galas, Galaas, Glas, Класница). Северно од Врбање. — 9. Санска жупа (Zana, Szana). — 10. Дубичка жупа (Dubica, Dwibicha). У Посавини, северозападно

од Бос. Дубице. — 11. Жупа Мрич или Мрач (Meren, Miren, Magen). — 12. Жупа Баница или Баница (Земља Банице). Сада околина града Кључа.

III. Западне стране (Заврије).

1. Жупа Гламоч (Dlamuch, Glamoc). — 2. Жупа Лијевно. (Τὸ Χλεζένια, Cluna, Clivuna). — 3. Жупа Дувно (Dluno, Dumno, τὸ Δαλέν, regio Delmina, planities Dalmae, ит Домњ, Дљмно). Пзмеђу доње Неретве и жупе Нмотеке, у околини реке Требижата.

IV. Усора (Usura, Vchora, Wozora, Woscura, Wzure, Ussora, Uzura, Woscora, Voxora, Vsora, Vsoria, Усора, Оусора).

У овој области градови: Среберник (Sebreniza, Srebrenik, касније бановина сребреничка, banatus Zrebernyk), Добор (Dobor) и Тешањ.

V. Соли (Σαλινές, Salinis, Sale, Soy, Sow, Sou, Sali, Saliche, Salina, Saline, Соль).

Дели се на Горње Соли (Salina Superiore) и Доње Соли (Salina Inferiore), каснија Горња и Доња Тузла.

VI. Подриње Podrinie, Подримје).

У овој области градови Брезница (Брџаница), данашње Плевље (Плџвље), затим Дабар и Преполје (Prepollie, Priloglie). Дабар је познат под именом Бања (Бањска земља).

У савременим повељама при цитирању имена босанских магната, сведока повеље, наводе се ови предели као завичај појединих магната: Хум (Хљмска земља) или Захумље (Захљмска страна), Загорје (ит Загорић), Ускопље (ит Ускопља), Усора (ит Усоре), Соли (ит Сол), Банице (ит Банице), Рама (ит Раме), Земуник (ит Земљњик), Неретва (ит Неретве), Дувно (ит Домњ), Доњи краји (ит Донињ крји) и Треботић (ит Треботић).

Пашалуци, санџаци и кадилуци по српским земљама за време Турака.

I. Беглербеглук (вилајет) Босна.

У првој половини 15. века „војвода западних страна“ или „санџак западних страна“, од средине 15. столећа „врхбосански санџак“, почетком 16. века „босански санџак“, а од 1580. „босански паша“ (Pascha von Bosnien), касније „босански везир“, „босански валија“, „сераскер“, (серашер), Gouverneur von Bosnien. По гдекад „паша босански и пожешки.“ Административна подела Босне 18. века су капетанати. За време Хусејин бега Градашчевића (1830—1832) било је 48 капетаната у Босни.

1. Санџак Босна (Bossen, Wossen).

Седиште санџак-беге односно наше босанског Сарајево (Босна Серај, Sarraglio, Sergli, Serraglio). У 18. и 19. веку у више махова Травник (Traunik, Taravanik). Кадилуци: а) Нови Пазар (Јени Пазар, Novobazaar). б) Стари Влах (Истарифлак). в) Вишеград (Vissigrad). г) Кључ (Күлүц, Chluz, Cluz, Cluacz, Clet). д) Дубица (Дубица, Dubicza, Thubiza, Дзбица, Dwiczca, Dobicza). њ) Јајце (Јајца, Jetza, Oeytza, Jaica, Jayeza, Jaizza, Jayze, Juyze, Giayce). е) Бањалука (Wana Lucka, Рауна Лока, Бана Лоука, Banyaluka, Bagnaluka, Wagnaluka). ж) Костајница (Костаница, Costaniabitz, Kostavniza, Casstanouitz, Kozthanyeza, Cozthanyeza). з) Градишка (Бербир, Gradischi, Gradischkha, Gradisskha, Gradistha). Године 1545. био је Кључ посебан санџакат.

2. Санџак Бихаћ.

Столица санџак-беге Бихаћ (Бихке, Бихъ, Wihitsch, Wihitch, Bilheg, Bichachium, Bihigium, Wihigy, Bihach, Bihic, Bihagh, Byhech, Bichicium, Bihighium, Biach). Кадилуци: а) Ринач (Ryrach, Rerach, Rerech, Ryrpach, Repeth, Repetsch, Repatsch, Rypasch, Reputsch, Ryracz). б) Крупа (Круп, Сурра, Крвпа). в) Каменград (Camenograd, Majdan, Vakup). Санџак-бег је становао од 1565—1578. у Крупи, од 1578—1592. у Острошцу (Ostrossaz), а од 1592. (од пада Бихаћа под Турке) у Бихаћу. Касније је овај санџакат укинут, те је раздељен на лички, клишки и босански санџакат.

3. Санџак Лика (Licha, Lykha) или Крка (Gurch, Churcha).

Седиште санџак-беге Книн (Капун, Chnin) на реци Крки и Будишници. Титула почетком 17. века „санџак лички и крбавски и закрчки и котарски“. Кадилуци: а) Удбина (Uduwin, Vdwing, Wdbeng, Wdwynn, Wduinga, Uduina, Wdwyna, Vdbin). б) Врана (Gurana, Vrana). в) Скрадин (Scardona). г) Земуник (Земник, Zemunico). д) Надин (Нодин, Nadin). њ) Котор (Kotar, Cotar). е) Перушић (Перушник).

4. Санџак Клис.

Седиште санџака Клис (Clissa, Klyss, Khliss, Clisz, Clissium, Chlissium, Cluzium). Титула „санџак клишки, хрвати, хливански и приморски“. Кадилуци: а) Лијево (Хлевно, Целона, Kleffen, Нувно, Нлеуфна, Шивно, Нлефно, Невна, Кхескно, Клеобно, Нлиувна, Слевно, Нливна, Холуна). б) Скопље (Вакуп, Акхисар, Uscopie, Pruzae). в) Гламоч (Гуламоч, Glamoc). г) Каменград (Camenograd, Maidan, Vakup). У првој половини 16. века било је Лијево посебан санџакат, али је у другој половини тог века укинут и спојен са Клисом.

5. Санџак Херцеговина (Херсек, Herzegovina).

Седиште санџак бега најчешће Мостар. Првобитна титула „санџак херцегове земље“, од почетка 16. века „санџак херцеговски“. Године 1573 „Hasanpasca herzegouschi i zarnogorski“. У више махова био је херцеговачки санџакат подигнут на степен пашалука, али је касније опет присаједињен босанском пашалуку. Последњи пут је постао посебним пашалуком под Алипашом Сточевићем (Ризванбеговићем), султановим привржеником за време буне Хусејинбега Градашчевића. Кадилуци: а) Имоцки (Imoschi, Imota, Imotzky). б) Габела (Габла, Gabella). в) Вргорач (Виргорџа, Vargaraz). г) Невесиње (Nevesign, Neuesigne). д) Фоџа (Фуџа, Choza, Focia, Fozza). љ) Никшић (Nichsizi, Nichxichi, Unogostic). е) Плевље (Таслица, Plevglie, Pleufiglie, Plivglie). ж) Гаџко (Гаџика, Gazeho). з) Нови (Нова, Castelnuovo).

6. Санџак Зворник.

Седиште санџак бега Зворник (Изворник, Svornicsh, Sfournic, Suornikh). У доба поделе Босне на капетанате, зворнички капетан као и херцеговачки добише титулу паше. Кадилуци: а) Шабач (Богуден, Sabacz). б) Сребрница (Сребрнице, Srebarnih, Argentina). в) Тузла (Соли, Мемлатсин, Saline).

7. Санџак Пожега.

Седиште Пожега (Poxega, Poschegyn, Posgawat, Possegla, Pesegauar). Титула „санџак пожешки и пакрачки“. Често пута се звао и ораховички санџакат. Кадилуци: а) Ораховица (Рахоџа, Rachoza, Rahotza, Oracoviza). б) Брод (Brod, Brood, Wrod). в) Осек (Essech).

8. Санџак Церник.

Седиште Церник (Cernicha, Chernick, Czernyek, Zernick, Zernickh, Chernek). Као посебан санџакат спомиње се у другој половини 16. века. Знатнија места Сирач (Siree, Syrach) и Бела Стена (Billa Stina, Fevorky).

Године 1562. спомиње се чазмански санџак (Sanschak von Tschasma), а године 1592. санџакат од Петриње (Petrinia, Petrovina).

II.

Беглербеглук (вилајет) Румелија (Румели).

Само један део овог беглербеглука простирао се над српским земљама. Ниш (Nissa, Niscia) спадао је под софијског санџакбега, Штип и Врања под санџакат Кустендил (Cuisten-lin). Врања (Ујварина, Urapia) је неко време била посебан санџакат (пашалук), док је 1842. нишу деградирани на кајмакџалук. Под

санџак Скопље (Ускуџ) спадали су Тетово (Калканделен), Дибра, Качаник (Качанак) и Прилип (Ширлипа, Перлипа, Purlipe). Санџак Скадар (Искендерје, Scutari) имао је пред собом Кадилуке Подгорица (Podgorizza, Potgoriza, Подъгорица) и Цетиње Zettigne, Cettigne). Црна Гора је исто као и Херцеговина била неко време и самостална управна област (санџакат) и то у два маха, за време Скендер-бега Црнојевића од 1514—1528. и у доба Дервин-бега Сарвановића, санџак бега црногорског године 1592.

Административна подела Румелије у 18. веку на кајмаканлуке и нахије.

1. Санџак Призрен.

Седиште Призрен (Персерин, Prizdreno, Priseran, Prisarın, Preserin, Pristren, Prisiran, Призрень). Кадилуци: а) Суха Река (Сахорико). б) Хавас Призрен (Хавас — Персерин). в) Бихор (Бухур).

2. Санџак Вучитри (Sanschakh Vutschiteransskhy).

Столица Вучитри (Велцтерин, Vucetargnie, Wuczitirni, Vuciterna). Кадилуци: а) Приштина (Пиретина, Pristina, Prisetina, Prestina). б) Косово (Палаша). в) Јањево (Јанова, Jagnevo, Giangevo). г. Ново Брдо (Monte Nuovo, Montenovo).

3. Санџак Крушевац.

Седиште Крушевац (Алица-Хисар, Kruseevaz, Crushovatz, Crechevez, Halli Jahisar). Кадилуци: а) Куршумлија (Куршумли Cursumme, Бела Црква, Bella Cherqua). б) Прокупље (Оркуб, Urchup, Procopie, Presopiae). в) Лесковац (Лесковца, Lescoa, Lescovin, Lescovia). г) Параћин (Перакин, Paraquin, Parakin, Parachin). Лесковац је неко време био посебан санџакат (пашалук) и састојао се из нахија лесковачке, прокупачке, крушевачке, ражањске (Rasquia) и параћинске. Касније је пренесено седиште у Крушевац.

4. Санџак Смедерево.

Седиште од 1459—1521. Смедерево (Samandria, Zendrem, Zendrew, Smedrova, Zenderev, Smiderevo, Szendrovium), а од 1521. године Београд (Белград, Белиград, Бџлиград, Бџоград, Bellegrad, Khrichisch-Weissenburg, Nandoralba, Beelgrad). Кадилуци: а) Јаголина (Yagodna, Yagodena, Jacotna). б) Рудник (Rudnick). в) Чачак (Zazac, Цацка, Чачак). г) Пожаревац (Позорофца, Passarowitz). д) Кучајна (Кочања, Кучево, Cuscievo) њ) Крагујевац (Карађофца). е) Пожега (Пожегацик). ж) Ужице (Узица). з) Ваљево (Ваљова, Валево, Vaglievo). Смедеревски заповедник се у први мах звао „санџак српске земље“. Кад му је столица

пренесена у Београд, називао се санџак „земље српске, Подунављу, Посављу, Срему, Смедереву и Београду“.

III. Беглербеглук (вилајет) Будим.

Под будимског беглербега спадао је неко време санџакат Срем, а неко време под београдског санџак-бега. Седиште сремског санџака било је у Илоку (Sanehakh Ilotschky, Wylak, Vilack, Шлок). Осим Илока имала је и Митровица свог кадију.

Др. Алекса Ивић.

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈСКУ ГЕОГРАФИЈУ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Српска православна црква имала је бурну прошлост, у многим погледу сличну са судбином српске државе. Оснивање независне цркве српске у вези је са јачањем српског државног живота. Црква и држава српска међусобно су се допуњавале и подупирале једна другу. Са долазком Турака на Балканско Полуострво наиђоше тешки дани и за државу и за цркву српску те се после једног столећа борбе и отпора угасила и државна и црквена независност. Српски народ потпао је у државном погледу под Турке, а у верском под охридску патријаршију.

Једном случају има се захвалити, што је српска црква васкрсла у сред најтежег ропства под Турцима. Средином 16. века дошао је за турског великог везира потурчени Србин, Мехмед-паша Соколовић, који је и као муслиман имао осећаја и топлине за своју родбину и за свој народ. Он испослужује код султана успоставу независне цркве српске, пећске патријаршије и постави свога брата Макарија за пећског патријарха. Обновљена пећска патријаршија је обухватала преко две стотине година скоро цео српски народ у једну државу и била је врло важна организација у одржавању и снажењу националне и верске свести његове.

Од најстаријих времена па све до 1690. године сачувано је било јединство црквене управе код Срба. И онда, кад је нестало српске самосталности, сви делови српске цркве потпали су под једну управну власт, под охридску архијепископију. Протеривање Турака из Угарске, Хрватске и Славоније крајем 17. века поделило је српску цркву на два независна дела, на српску цркву у Турској (пећску патријаршију) и на српску цркву у Угарској (карловачку архијепископију). Ово цепање још је повећано, када су образоване две државе српске, Србија и Црна Гора, које засноваше свака на свом земљишту независну цркву. Но светски рат ујединио је цео српски народ у једну државу те су и расцепкане српске црквене области прогласиле уједињење српске православне цркве.

Развитак српске цркве исто као и развитак српског државног живота није до сада приказан детаљним географским картама. Географско приказивање овог развитка неће бити ни могуће све дотле, док повесничари не пруже географима потребну грађу. Овај историјски преглед српских црквених области и азбучан попис српских манастира први је покушај, да се са географског становишта приберу и прикажу резултати досадањег проучавања српске црквене прошлости. Допуне у овом прегледу могли би дати Димитрије Руварац, др. Радослав Грујић, Димитрије Витковић, др. Владимир Ђоровић и др. Владимир Петковић, који се баве проучавањем прошлости српске цркве и српских манастира.